

4. Державне управління: проблеми адміністративно–правової теорії та практики: [Електронний ресурс] / режим доступу: <http://www.pravoznavec.com.ua/books/275/19893/13/>

5. Коваленко Л.О. Управління бюджетними ресурсами регіону /

Л.О. Коваленко // Фінанси України. – 2002. – С. 51.

6. Максюта А.А. Фінансово–бюджетна складова системи державного управління і місцевого самоврядування / А.А. Максюта // Наукові праці НДФІ. – 2005. – Вип. 3. – С. 152.

O.B. МАДЖАРА,

викладач, Ужгородський національний університет

Сучасні тенденції інноваційного розвитку промислових підприємств Закарпатської області

У статті розглядаються особливості впровадження прогресивних технологічних процесів та освоєння нових видів продукції у промисловості Закарпатської області, здійснено порівняльний аналіз кількості інноваційноактивних підприємств за видами економічної діяльності, зроблено оцінку розподілу фінансування інноваційної діяльності у промисловості регіону.

В статье рассматриваются особенности внедрения прогрессивных технологических процессов и освоения новых видов продукции в промышленности Закарпатской области, осуществлен сравнительный анализ количества инновационно активных предприятий по видам экономической деятельности, произведена оценка распределения финансирования инновационной деятельности в промышленности региона.

In the article the features of introduction of progressive technological processes and mastering of new types of products are examined in industry of the Transcarpathian area, the comparative analysis of amount of innovative-active enterprises after the types of economic activity, the estimation of distribution of financing of innovative activity is done in industry of region.

Постановка проблеми. Кризові явища в Україні залишили вагомий слід у розвитку інноваційної діяльності підприємств усіх форм власності. Единий напрям, що може вплинути на фінансово–економічний стан та вивести підприємства на якісно новий рівень господарювання на ринку збути, – це перспективне, раціональне і ефективне впровадження інновацій з першочерговою орієнтацією на стимулювання внутрішнього попиту на продукцію вітчизняного виробництва, а також відповідно до наявних вимог і бажань пересічного українця.

Повноцінне функціонування в сучасному ринковому середовищі неможливе без здійснення інноваційної діяльності, тому нагальнаюю є потреба в подоланні кризових явищ в економіці України та всіх регіонах держави, забезпечення збалансованого інноваційного розвитку всіх галузей, оновлення основних фондів та створення додаткових робочих місць,

а також стимулювання попиту та збільшення експортного потенціалу. Необхідно умовою здійснення вище вказаних процесів є створення відповідного середовища для введення інноваційної моделі розвитку підприємств.

Постійна орієнтація на підвищення конкурентоспроможності шляхом покращення якості продукції, мінімізації запасів товарно–матеріальних ресурсів, гнучкості та мобільності технологічних процесів вимагає від підприємств запровадження інновацій, здійснення адаптованих до ринкових умов техніко–технологічних інноваційних перетворень. Однак обмеженість власних ресурсів, розкрупнення підприємств в процесі приватизації, що супроводжується в багатьох випадках руйнуванням інноваційної інфраструктури, незацікавленість нових власників в запровадженні інновацій призводить до зниження темпів інноваційної діяльності по всіх регіонах України.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Сутності розвитку та прикладним аспектам інноваційної діяльності різних видів підприємств присвячена ціла низка наукових досліджень та публікацій українських та зарубіжних вчених–економістів: О. Водачкової, О.І. Дацій, Г.Д. Ковальова, М.Х. Корецького, О.О. Лапко, Р.О. Фатхутдінова, О.І. Пригожина та інші. Питання дослідження інноваційного розвитку регіону відображені в наукових статтях О.Я. Голубки, Б.І. Дяченка, М.А. Лендела, К.М. Хаустової, Н.М. Надь та інших.

Метою статті є здійснення аналізу інноваційної діяльності та інноваційного розвитку регіону, а також оцінка сучасних тенденцій розвитку інноваційно активних підприємств промисловості та розгляд особливостей фінансування інноваційного розвитку Закарпатської області.

Виклад основного матеріалу. Сучасні умови господарювання та стрімкий розвиток науково–технічного прогресу створюють для більшості ринкових суб'єктів середовище високої конкуренції, що має особливий вплив на сутність усіх економічних процесів, що відбуваються на промислових підприємствах. Саме такі перетворення вимагають від підприємств здатності формувати конкурентні переваги, як у сфері виробництва товарів, так і в сфері їх просування на ринок, завдяки впровадженню інновацій – суттєво нових методів і

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

засобів здійснення виробничої та комерційної діяльності. Ефективна та дієва система впровадження інновацій необхідна не тільки для підприємств, що тільки створюються, а й для тих, що вже тривалий час перебувають на ринку.

Закон України «Про інноваційну діяльність» визначає інновації як новостворені і вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукцію або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і соціальної сфери; а інноваційну діяльність – як діяльність, що спрямована на вирішення і комерціалізацію результатів наукових розробок та досліджень і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоспроможних товарів та послуг [1].

Практика сьогодення показує, що успішний український бізнес знаходиться на порозі кардинальних змін: починається період продуманого і стратегічно зваженого, ефективного і раціонального управління корпоративним розвитком, що вимагає іншої філософії ведення бізнесу, в основі якої лежить, в першу чергу, інноваційний чинник.

Після чергового етапу перманентної системної кризи, спричиненої як зовнішніми факторами – загальною світовою фінансовою кризою, так і нереалізованістю державних програмних документів стратегічного значення, вітчизняний менеджмент виробничих підприємств все більше переконується у необхідності залучення інноваційних чинників для свого виживання та подолання деструктивних наслідків. Упровадження інновацій розглядається як єдиний спосіб підвищення конкурентоспроможності продукції, підтримки високих темпів розвитку й рівня прибутковості [8].

У складний для України та регіонів період трансформації економіки особливого значення набувають питання активізації управління інноваційною діяльністю на рівні регіону. Регіон як територіальна одиниця характеризується певними управлінськими та фінансовими ресурсами, певним інноваційним потенціалом суб'єктів господарювання, розташованих на території регіону, і роль держави полягає в формуванні управлінських впливів на інноваційну діяльність підприємств, з урахуванням їх галузевої принадлежності, для забезпечення активізації інноваційного розвитку регіонів України.

Багатогранна інноваційна діяльність у сучасних умовах господарювання є фундаментом стабільного та ефективного економічного зростання усіх видів економічної діяльності як країни так і її регіонів. Хоча на сьогодні відчутними є ряд проблем, пов'язаних із неможливістю ринкових суб'єктів об-

рати ефективний і надійний вихід з кризових явищ, тому питання впровадження інновацій стає першочерговим для всіх суб'єктів господарювання.

Тенденції розвитку регіону, їх напрям та ступінь інтенсивності визначають не тільки результат регіонального процвітання за конкретний період часу, а й містять у собі імпульс, певні умови подальшого нарощування необхідного потенціалу та обумовлюють реальність втілення інновацій в промисловість області.

Рівень інноваційного розвитку регіону у визначений період часу обумовлений дією певного спектра факторів, до яких насамперед можна віднести інноваційну активність промислових підприємств в регіоні, збільшення обсягів фінансування інноваційної діяльності та створення умов за-безпечення освоєння нових видів продукції.

Відповідно до Закону «Про пріоритетні напрямки інноваційної діяльності» Верховна Рада України визначила перелік стратегічних пріоритетних напрямків інноваційної діяльності в Україні на 2003–2013 роки. Даний перелік передбачає розвиток, оновлення, вдосконалення та впровадження інноваційних процесів в усіх галузях. Однак дослідження тенденцій розвитку інноваційної діяльності регіонів має не зовсім втішні результати [2].

У Закарпатській області визначено такі пріоритетні напрями інноваційної діяльності:

- забезпечення ефективного менеджменту, інтересів територіальних громад, комплексного облаштування інфраструктури та екологічної;
- створення комплексної системи розвитку та управління промислових вузлів високих технологій на основі мережі індустріальних парків з логістичними центрами в кооперації з аналогічними структурами прикордонних регіонів;
- реанімація старих та створення нових виробничих потужностей з метою інтеграції до європейських програм фінансування виробництва біопалива.

Для того щоб оцінити ефективність реалізації визначених державною владою напрямів інноваційної діяльності Закарпатської області, необхідно проаналізувати наявні статистичні дані за останні роки.

Серед пріоритетних напрямів інноваційної діяльності найбільш динамічно розвиваються проекти, пов'язані з розвитком логістичних та індустріальних парків на території Закарпатської області [3].

Промисловість регіону є першочерговим напрямом, що потребує ефективного впровадження інновацій, а також стиму-

Таблиця 1. Впровадження прогресивних технологічних процесів та освоєння виробництва нових видів продукції у промисловості України та Закарпатської області*, одиниць

Роки	Закарпатська область				Україна		
	2006	2007	2008	2009	2006	2007	2008
Впроваджено нових прогресивних технологічних процесів	4	11	13	9	1145	1419	1647
З них маловідходних, ресурсозберігаючих і безвідходних	2	8	11	1	424	634	680
Освоєно виробництво нових видів продукції, найменувань	34	54	22	11	2408	2526	2446
З них нових видів техніки	8	4	4	3	786	881	758

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

лювання та покращення інноваційної діяльності всіх підприємств даної галузі. Зокрема, необхідним є впровадження прогресивних технологій та освоєння виробництва нових видів продукції у промисловості області, збільшення кількості інноваційно активних підприємств та збільшення загального обсягу інноваційних витрат у промисловості Закарпаття.

За даними табл. 1, в Україні в 2008 році було впроваджено 1647 нових прогресивних технологічних процесів, а це на 228 одиниць, або на 13,8%, більше, ніж у 2007 році, та на 502 одиниці, або на 30,5%, більше, ніж у 2006 році (1145), що свідчить про позитивну тенденцію розвитку інноваційної діяльності в державі. Що стосується освоєння виробництва нових видів продукції, то даний показник мав також тенденцію до зменшення в 2008 році і становив 2446 одиниць, що на 3,2% менше, ніж у 2007 році, та на 1,5% більше, ніж у 2006 році. Можна зробити висновок, що відповідне значення показника мало тенденцію до зниження в 2008 році і є негативним наслідком в інноваційному розвитку підприємств промисловості.

На основі даних табл. 1 промисловими підприємствами Закарпатської області в 2009 році було впроваджено 11 видів інноваційної продукції, а це в 2 рази менше, ніж у 2008 році, та в 4 рази менше, ніж в 2006 році, де дане значення показника становило 34 одиниці. Найбільше було освоєно виробництво нових видів продукції та їх найменувань у 2007 році, де даний показник становив 54 одиниці.

У 2008 році було впроваджено 22 види інноваційної продукції, в основному це паливні брикети, шампуни, антени, електронні лічильники, пластмасові пляшки тощо. Також інноваційно активними підприємствами впроваджено 13 нових технологічних процесів, з яких 11 – маловідходних,ресурсозберігаючих, та придбано дев'ять нових технологій [5].

У 2009 році було впроваджено дев'ять нових прогресивних технологічних процесів, а це на 30,8% менше, ніж у 2008 році, та на 18,1% менше, ніж у 2007 році. Найменше було впроваджено нових прогресивних технологічних процесів у 2006 році і становило чотири, а найбільшим в 2008 році – 13 одиниць. 2009 рік був найгіршим для Закарпаття по впровадження прогресивних технологічних процесів та освоєнню виробництва нових видів продукції у промисловості, це є наслідком не ефективної роботи підприємств в сфері інноваційної діяльності і свідчить про наявні проблеми регіону в напрямі інноваційного розвитку.

Важливим показником ефективної інноваційної діяльності регіону є аналіз кількості інноваційно активних підприємств у промисловості України та Закарпатської області за конкретний період часу.

Про наявні проблеми в розвитку інноваційного клімату в Україні свідчать статистичні дані, зокрема, у 2008 році кількість інноваційно активних промислових підприємств становила 1397, або 13,0% від загальної кількості, що менше на 75 підприємств, ніж у 2007 році. Щодо переробної промисловості, то кількість інноваційно активних підприємств скоротилася на 74 одиниці порівняно з 2007 роком, а порівняно з 2006 роком – збільшилася на 279 одиниць, або на 19,9%. Незважаючи на збільшення кількості промислових підприємств в Україні з 119 181 одиниці в 2007 році до 122 781 в 2008 році, кількість інноваційно активних підприємств за аналізований період скоротилася, це є результатом відсутності у підприємств необхідного фінансового забезпечення інноваційних процесів, необхідного обсягу іноземних інвестицій, відсутність належного кредитування банків та недостатня кількість асигнувань з власного капіталу в інноваційну діяльність підприємств промисловості.

У 2009 році порівняно з 2008 роком у Закарпатській області на 14 одиниць скоротилася кількість промислових підприємств порівняно з 2007 роком – на 9 одиниць. Найменшим дане значення було в 2006 році – 2411 одиниць, а це на 1,4% менше, ніж у 2009 році. Незважаючи на скорочення кількості промислових підприємств області, в 2009 році кількість інноваційно активних підприємств збільшилася на 13,8% порівняно з 2008 роком.

У 2009 році інноваційні заходи в Закарпатській області здійснювали 36 промислових підприємств, або 13,6% загальної кількості. Відповідні показники діяльності є позитивним явищем в діяльності регіону, оскільки в 2008 році лише 31 промислове підприємство здійснювало інноваційні заходи – 12,2% загальної кількості. Найменшим дане значення показника було в 2007 році і становило 28 одиниць, що на 22,2% менше, ніж у 2009 році. В 2006 році кількість інноваційно активних підприємств була рівною 2007 року і становила 31 промислове підприємство.

Найбільше інноваційно активних підприємств зосереджено в переробній промисловості: 94,4% від загальної кількості інноваційно активних підприємств в 2009 році, 90,3% –

Таблиця 2. Кількість інноваційно активних підприємств у промисловості за видами економічної діяльності в Україні та Закарпатській області*, одиниць

Показники	Закарпатська область				Україна		
	2006	2007	2008	2009	2006	2007	2008
Всього промислових підприємств–юридичних осіб	2411	2454	2459	2445	116260	119181	122781
З них, інноваційно–активних	31	28	31	36	1118	1472	1397
В тому числі за видами економічної діяльності:							
– добувна промисловість	2	2	3	2	26	33	36
– переробна промисловість	28	25	28	34	1058	1379	1305
– виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	1	1	–	–	34	60	56
Питома вага інноваційно активних підприємств в складі всіх промислових підприємств, %	1,28	1,14	1,26	1,47	0,96	1,23	1,13

РОЗВИТОК РЕГІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

у 2008 році, 89,2% – у 2007 році та 90,3% – у 2006 році. Значно меншою є частка інноваційно активних підприємств у добувній промисловості: 5,6% – у 2009 році, 9,7% – у 2008 році, 10,8% – у 2007 році та 9,7% – у 2006 році.

Питома вага інноваційно активних підприємств у складі всіх промислових підприємств в 2009 році становила найбільше – 1,47%, найменшим дане значення було в 2007 році – 1,14%. Це є позитивним явищем у розвитку інноваційної діяльності підприємств області, оскільки кількість інноваційно активних поступово зростає і одночасно зростає їхня частка у загальному складі промислових підприємств. Якщо брати даний показник в цілому по Україні, то його значення, навпаки, зменшилося з 1,23% у 2007 році до 1,13% у 2008 році.

Отже, подолання сучасних проблем у виробництві значною мірою залежить від активізації інноваційної діяльності. Однак аналіз звітних даних показує, що інноваційна активність підприємств залишається низькою.

За даними табл. 3 можна спостерігати неоднорідний характер надходження коштів на інноваційну діяльність промислових підприємств Закарпатської області з різних джерел. Цей факт не дає можливості зробити однозначний висновок яке джерело фінансування має переважний характер, хоча можна виокремити два основні види фінансування – власні кошти підприємств області та кредити банків. Позитивним є те, що у структурі фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств власні кошти займають переважаючу частку в загальному обсязі фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств регіону. Так, у 2006 році частка власних коштів становила 79,2% у загальній структурі, а в 2007 році – 20%. Різке зниження частки власних коштів у 2007 році відбулося за рахунок збільшення частки коштів іноземних інвесторів (47,1%) та кредитів банків (32,9%). Що стосується 2008–2009 років, то даний показник становив відповідно 59,5 та 99,9%. З табл. 3 видно, що найбільшим цей показник був у 2009 році, де частка власних коштів у загальній структурі становила 99,9%, а інші 0,1% займають кредити банків.

Наступним за обсягами джерелом фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств Закарпатської області є кредити банків, частка яких у досліджуваний період становила у 2007 році – 32,9%, а в 2008 році – 39,3%. У 2006 та 2009 роках даний показник був незначним і становив відповідно 9,1 та 0,1%.

Що стосується коштів іноземних інвесторів, то найбільшою їхня частка була в 2006–2007 роках (11,7 та 47,1%). У 2008–2009 роках фінансування інноваційної діяльності за рахунок коштів іноземних інвесторів не проводилося.

У 2009 році 27 інноваційно активних підприємств використовували власні кошти для фінансування інноваційної діяльності, і тільки одне підприємство користувалося кредитами банку. Важливим є збільшення кількість підприємств, що здійснили інноваційну діяльність за рахунок власних коштів (на 9 підприємств), оскільки у 2008 році лише 18 підприємств здійснювали дані заходи за рахунок власних коштів і одне – кошти державного бюджету.

Основними причинами невисокого рівня інноваційної діяльності на підприємствах є нестача власних коштів та недостатня фінансова підтримка держави, великі витрати на нововведення, недосконалість законодавчої бази в інноваційній сфері, нестача інформації про нові технології та ринки збуту тощо.

В області проводиться робота із налагодження співпраці з європейськими структурами з розвитку інновацій, зокрема Європейським інститутом технологій та інновацій (м. Будапешт). З метою розвитку регіональної інноваційної діяльності подано пропозиції Держінвестицій України щодо участі Карпатського регионального центру інноваційної діяльності в утворенні регіонального контактного пункту із співпраці з країнами – членами ЄС та іншими країнами у сфері науки і технологій, інновацій та інтелектуальної власності, з фінансово-економічним обґрунтуванням відповідних видатків. Окрім того розроблено ряд основними завданнями в напрямку інноваційної діяльності та інноваційного розвитку Закарпаття на 2010 році є: створення інноваційних кластерів; створення інформаційно-аналітичної системи моніторингу інноваційно-інвестиційної діяльності в області; створення Фонду підтримки, інноваційно-інвестиційної діяльності в області; збільшення обсягів залучення позабюджетних коштів, у тому числі іноземних інвестицій, в наукові галузі економіки [3].

Якщо зазначені завдання будуть реалізовані, це буде прогресивним поштовхом до ефективного здійснення інноваційної діяльності внаслідок вдосконалення механізмів управління інноваційними процесами. Перехід української економіки до ринкових умов функціонування супроводжується зростаючим науково-технічним і технологічним відставанням від індустріально розвинених країн, але вітчизняний народно-господарчий комплекс має для розвитку достатній науковий і технічний

Таблиця 3. Розподіл обсягу фінансування інноваційної діяльності у промисловості Закарпатської області*, тис. грн.

Показники	2006	2007	2008	2009
Всього обсяг фінансування інноваційної діяльності, у т.ч. за рахунок	14031,0	40702,7	14020,0	39317,3
Власних коштів	11113,9	8137,8	8342,7	39288,4
У % до загального обсягу	79,2	20,0	59,5	99,9
Коштів держбюджету	–	–	172,4	–
У % до загального обсягу	–	–	1,2	–
Коштів іноземних інвесторів	1644,5	19166,4	–	–
У % до загального обсягу	11,7	47,1	–	–
Кредитів банків	1272,6	133398,5	5504,9	28,9
У % до загального обсягу	9,1	32,9	39,3	0,1

потенціал. Один із основних недоліків у розвитку інноваційної сфери підприємств полягає у відсутності ефективної методики управління зазначеними процесами, що відповідала б національним особливостям та забезпечувала ефективний розвиток інноваційного потенціалу підприємства.

Висновки

Аналіз сучасної економічної практики свідчить, що високих результатів підприємства регіону можуть досягти лише за системного і цілеспрямованого новаторства, націленого пошуку можливостей, які відкривають середовище господарювання щодо виготовлення і впровадження нових видів продукції, освоєння нових ринків і форм організації виробництва. Це передбачає особливий, новаторський, антибурократичний стиль господарювання, в основі якого – орієнтація на нововведення, систематична, високоефективна і цілеспрямована інноваційна діяльність.

Одним із напрямів інноваційного розвитку Закарпатської області має стати створення сприятливих умов для модернізації промисловості, збільшення кількості інноваційно-активних підприємств та кількості прогресивних технологічних процесів, освоєння виробництва нових видів продукції, збільшення обсягу реалізації інноваційної продукції та обсягу фінансування інноваційної діяльності регіону.

Розвиток інноваційно активних підприємств забезпечує впровадження передових технологій, освоєння нових видів продукції, формують базис майбутнього розвитку регіону. Саме тому збільшення кількості таких підприємств є позитивною тенденцією чітко зорієнтованої інноваційної діяльності, де основною ціллю промислових підприємств є можливість створення та використання новації, що залежить від загального рівня науково-технічного розвитку країни та регіону і ресурсних можливостей території господарювання. Чим радикальнішою є ідея, взята промисловими підприємствами за основу інновації, тим довше буде її життєвий цикл і більшим ефект від її комерціалізації.

Про розвиток інноваційної активності свідчить середній розмір інноваційно активного підприємства, який в даному контексті оцінено як обсяг інноваційної продукції на одне інноваційно активне підприємство. Збільшення даного показника свідчить про концентрацію інноваційного потенціалу, а

при зниженні зайнятості, свідчить про зростання продуктивності праці.

Узагальнюючи наведені дані, необхідно відзначити, що обсяги фінансових ресурсів, які спрямовуються на фінансування інноваційної діяльності у промисловості, залишаються надто низькими. Обмеженість джерел фінансування інноваційних проектів власними коштами підприємств та коштами вітчизняних чи іноземних інвесторів може привести до непропорційності розвитку одних галузей порівняно з іншими, менш прибутковими, але стратегічно важливими для держави галузями промисловості. Водночас активізація державного стимулювання інноваційної діяльності прискорить розвиток пріоритетних для держави галузей промисловості, призведе до збільшення кількості інноваційно-активних підприємств, зростання прибутку від здійснення інноваційної діяльності, що, в свою чергу, вплине на підвищення якості життя та задоволення потреб населення.

Література

1. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. №40–IV.
2. Закон України «Про пріоритетні напрямки інноваційної діяльності» від 16.01.2003 р. №433–IV.
3. Економіка, бізнес, інвестиції. Соціально-економічний розвиток області. Програма економічного і соціального розвитку Закарпатської області на 2009 рік. Розвиток реального сектора економіки. Інноваційна діяльність. <http://www.carpathia.gov.ua/ua/262.htm>
4. Статистичний збірник Регіони України / Державний комітет статистики України. Ч. 2, 2009. – 757 с.
5. Статистичний щорічник Закарпаття за 2009 рік / Державний комітет статистики України, Головне управління статистики у Закарпатській області. – Ужгород, 2010. – 543 с.
6. Статистичний щорічник України 2008 рік / Державний комітет статистики України. 2009 р. – 566 с.
7. УжФорум. Форум Закарпаття. Закарпаття. Новини. Інноваційна діяльність Закарпаття. <http://www.uzhforum.com/showthread.php?t=992>
8. Федулова Л.І., Фомова О.А. Теорія та практика формування інноваційної стратегії корпоративних структур: монографія. – Хмельницький: ХНУ, 2009. – 239 с.